

учня допоможе грамотна і чітка організація допрофільної підготовки у ЗНЗ, яка сприятиме визначенню учнями елективних курсів, необхідних для оволодіння майбутньою професією.

Перспективою подальших досліджень є створення моделі мережевої взаємодії освітніх установ і організацій для максимального задоволення освітніх потреб учнів старшої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вольянська С. Є. Організація профільного навчання в загальноосвітній школі в умовах регіону: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Харків, 2006. – 26 с.
2. Зламанюк Л.М. Профільна освіта: шляхи реалізації // Нива знань – 2005. – № 1. – С. 14-17.
3. Кабардін О. Профільна школа // Завуч. – 2002. – № 23-24. – С. 18-19.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С.3-15.
5. Організація профільного навчання ЗНЗ: Науково – методичний альманах “Управління підготовкою та введенням профільного навчання в ЗНЗ”. Методичні рекомендації /Автор-укладач Н.В.Василенко – Вінниця: ВОППОП,2010. – Випуск №3. – 24с
6. Покроева Л. Структура, моделі профільного навчання. Організація профільного навчання в старшій школі / Упоряд. Н. Мурашко. – К.: Шк. світ, 2007. – 120 с.

Ковальова К.И.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ ПО ИНДИВИДУАЛЬНОМУ УЧЕБНОМУ ПЛАНУ УЧАЩЕГОСЯ

Статья рассматривает особенности организации профильного обучения в старшей школе по индивидуальному учебному плану, максимально учитывающему учебные потребности школьника через включение в учебно-воспитательный процесс элективных курсов.

Ключевые слова: профильное обучение, элективные курсы, индивидуальный учебный план учащегося

Kovalova K.I.

PECULIARITIES OF PROFILE EDUCATION ORGANIZING ON THE BASIS OF PUPIL'S INDIVIDUAL CURRICULUM

Peculiarities of profile education organizing at the senior forms of secondary school are described in the article. Features of education on the basis of pupil's individual curriculum creation with the account of his/her educational needs by the means of elective courses implementation into the educational process are investigated are described.

Key words: profile education, elective courses, pupil's individual curriculum

УДК 37.04:159.928.22:167.1

Кузнецова Н.В.

ОБДАРОВАНІСТЬ УЧНІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається проблема визначення поняття “обдарованість”, яка знайшла належне висвітлення у педагогіці та психології.

Ключові слова: обдаровані діти, зміст навчання, здібності, авторські програми.

Процес модернізації системи освіти зумовлює розширення міжнародних зв'язків України, співпрацю та необхідність спілкування між країнами та народами з різними мовами та культурними традиціями, що підвищує статус іноземної мови як реально необхідного чинника в різних сферах діяльності людини, у тому числі й у майбутній професійній діяльності. Зростає мотивація вивчення іноземної мови. У зв'язку з цим реформується

система навчання іноземних мов: переглядається структура ступенів навчання, оновлюється зміст, створюються авторські програми та альтернативні підручники.

У цьому ключі особливої уваги набуває проблема розробки змісту навчання обдарованих дітей. Мета статті – розглянути проблему визначення поняття “обдарованість” у педагогіці та психології.

Дитяча обдарованість останнім часом викликає особливий інтерес як академічної науки, так і практики, оскільки відомості про природу цього унікального явища необхідні і для створення системи навчання та виховання талановитих дітей, і для сприяння розвитку потенціалу обдарованості у дошкільнят, учнів та дорослих. Сама по собі ця проблема є складною та неоднозначною. Досі немає єдиного та загальноприйнятого визначення самого поняття “обдарованість”.

Біологи намагаються виділити ген геніальності, психологи і соціологи винаходять тисячі тестів для визначення яскравих здібностей дітей. І все ж таки поки що залишається таємницею відповідь на запитання: чому одній людині вдається багато, а інша стає аутсайдером.

Люди відрізняються один від одного своїми здібностями.

Поняття “здібності”, “обдарованість”, “талант”, “геніальність” є категоріями психології. Розглядаючи їх з наукової точки зору, фахівці відзначають, що кожному поняттю, попри схожість, притаманна певна термінологічна специфіка.

Один із засновників гуманістичної психології – Абрахам Маслоу, – вважав, що точна та пристосована до життя теорія особистості повинна розглядати не тільки витоки поведінки та закономірності розвитку людини, але й висоти, яких може досягти кожен індивід. Він уважав, що збирати інформацію про людську природу потрібно на прикладі найкращих представників цивілізації. Саме в них можна знайти якісні відмінності, різні системи мотивацій, емоцій, оцінок, мислення, сприйняття.

Найголовніша теза концепції А. Маслоу – про прояв вищого рівня потреб людини – самоактуалізацію. Це поняття визначається як повне застосування талантів, здібностей, потенціалів тощо. Самоактуалізація – це процес, коли здібності індивіда розкриваються повністю, творчо та радісно. Потреба самоактуалізації виявляється в різних формах: у кожного – свої мотивація, здібності, спрямованість. Креативність, щирість, сміливість, наполеглива праця – основні характерні риси самоактуалізованих людей[7].

Що ж таке здібності? Здібності являють собою синтез властивостей особистості, який забезпечує успішне виконання діяльності й виявляється у швидкості оволодіння знаннями, уміннями, навичками.

За С. Рубінштейном і Б. Тепловим *здібності* розглядаються як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, від яких залежить можливість успіху діяльності, а *обдарованість* – як якісно своєрідне поєднання здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), від якої також залежить можливість успіху в діяльності.

Іноді здібності вважають природженими, “даними від природи”. Однак науковий аналіз показує, що природженими можуть бути лише задатки, а здібності є результатом розвитку задатків.

Задатки–природжені анатомо-фізіологічні особливості організму. До них належать передусім особливості будови головного мозку, органів чуттів і руху, властивості нервової системи, якими організм наділений від народження. Задатки являють собою лише можливість і передумови розвитку здібностей, але ще не гарантують, не зумовлюють появи і розвитку здібностей[1].

Три ознаки здібностей (за Б. Тепловим):

- 1) здібності – це індивідуально-психологічні особливості, відмінні в різних людей;
- 2) тільки ті особливості, які стосуються успішного виконання діяльності чи декількох діяльностей;
- 3) здібності не можна зводити до знань, умінь та навичок, які вже вироблені в людини, хоча вони зумовлюють легкість та швидкість навчання[11].

Здібності завжди виявляються в певній діяльності: в науці, мистецтві, навчанні. Одні люди здібні до математики, інші – до гуманітарних наук, треті – до живопису, музики трапляються і різносторонньо обдаровані люди, здібні до різних видів діяльності.

Коли говорять про здібності людини, то мають на увазі його можливості в тій чи іншій діяльності. Ці можливості приводять як до значних успіхів в оволодінні діяльністю, так і до високих показників праці. За інших рівних умов (рівень підготовленості, знання, навички, уміння, витрачені години, розумові і фізичні зусилля) здібна людина одержує максимальні результати в порівнянні з менш здібними людьми. Високі досягнення здатної людини є результатом відповідності комплексу його нервово-психічних властивостей вимогам діяльності. Будь-яка діяльність складна і багатогранна. Вона висуває різні вимоги до психічних і фізичних сил людини. Якщо наявна система властивостей особистості відповідає цим вимогам, то людина здібна успішно і на високому рівні здійснювати діяльність. Якщо такої відповідності немає, то в індивіда виявляється нездібність до даного виду діяльності. Ось чому здібність не можна звести до однієї якої-небудь властивості (гарне почуття пропорції, музичний слух і т.п.) [2].

Здібності не зводяться до знань, умінь і навичок, хоча виявляються і розвиваються на їх основі. Тому треба бути дуже обережними і тактовними у визначенні здібностей учнів, щоб не прийняти слабе знання дитини за відсутність у неї здібностей. Подібні помилки іноді відбувалися навіть у відношенні майбутніх учених, що з яких-небудь причин погано вчилися в школі. Згідно цієї причини неправомірні висновки про здібності тільки на підставі деяких властивостей, що доводять не низькі здібності, а недолік знань. На відміну від характеру і всіх інших властивостей особистості, здібність – це якість особистості, яка існує тільки щодо тієї чи іншої, але обов'язково визначеної діяльності.

Таким чином, здібність можна визначити як синтез властивостей людської особистості, що відповідає вимогам діяльності і забезпечує високі досягнення у ній [3].

Найвищий рівень розвитку здібностей – талант і геній. Досягнення талановитих людей завжди мають величезне суспільно-історичне значення для життя багатьох поколінь. Геній відкриває нову епоху, створює новий напрям у науці, мистецтві, виробництві. Талант творить у межах висунутих ідей, що визначили напрям. Учені підрахували, що за всю історію розвитку людства було не більш ніж 400 геніїв, тобто тільки один геній на кожне десятиріччя життя суспільства.

Обдарованість – це свого роду міра генетично і досвідом обумовлених можливостей людини пристосуватися до життя. Основні функції обдарованості – максимальне пристосування до світу, оточення, знаходження рішення в усіх випадках, коли є нові проблеми, що потребують саме творчого підходу[1].

Обдарована дитина – це дитина, яка відрізняється яскравими, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні задатки для таких досягнень), у певному виді діяльності.

На відміну від здібної, обдарована дитина:

- мислить оригінально, творчо;
- добре розуміє гумор;
- має прагнення до знань, цікавість;
- має багату уяву;
- відрізняється від інших дітей своєю незалежністю, віддає перевагу товариству дорослих[6].

Займаючись розвитком своїх здібностей, людина повинна прагнути до того, щоб цей розвиток не був самоціллю. Головна задача в тому, щоб бути гідною людиною, корисним членом суспільства. Тому треба працювати над формуванням особистості, над формуванням її позитивних і, насамперед, моральних якостей.

У сучасній психології проблема обдарованості розробляється інтенсивно в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних учених (Дж.Рензуллі, Р.Стернберг, П.Торренс, Б.М.Теплов, О.В.Ковальов, Н.С.Лейтес, В.А. Крутецький, О.М.Матюшкін, В.С.Юркевич, В.Є.Чудновський, В.О.Молякота ін.).

На нашу думку, для розуміння його сутності, важливим є визначення, надане В.О. Моляко, згідно з яким “обдарованість це система, компонентами якої є: біофізіологічні, анатомо-фізіологічні задатки; сенсорно-перцептивні блоки (їхні характеристики – підвищена чутливість); інтелектуальні й розумові можливості (їхнє призначення оцінювати нові ситуації й вирішувати нові проблеми); емоційно-вольові структури (визначення тривалих домінуючих ситуацій та їхня штучна підтримка); високий рівень продукування нових образів, фантазія, уява тощо” [9].

Що стосується обдарованості, то невизначеними є відповіді на важливі питання про те, що таке обдарованість; чим вона обумовлена; які риси відрізняють обдаровану дитину від звичайної, здібної; які проблеми виникають у таких дітей та як їх вирішувати; які критерії визначення та діагностики обдарованості дитини; як впливає соціум та зміст шкільної освіти на розвиток дитячої обдарованості тощо.

Одним із важливих питань обдарованості є проблема особливостей її прояву саме в дитячому віці (Н. Лейтес, О. Кульчицька, А. Савенковта ін). За частотою випадків раннього прояву обдарованості (за Дж.Селлі) на першому місці стоїть музична, далі – у сфері живопису, скульптури і тільки потім – у галузі природознавства і філософії. Чим “вужчою” є обдарованість, тим раніше вона виявляється.

Оскільки інтелектуальний її прояв не належить до спеціальних здібностей, тому говорити про інтелектуальну обдарованість можливо тільки стосовно віддалених від народження стадій розвитку дитини. Таким чином, ідентифікувати дитину як інтелектуально необдаровану у віці не тільки 6-7 років, а й у віці 10-11 років не варто. Для цього процесу потрібен час, збагачене та варіативне предметне середовище, справа, яка б захоплювала дитину, активні зусилля з вдосконалення власних здібностей, авторитетний обдарований дорослий, якісне та індивідуалізоване навчання, а також цілий ряд факторів взаємодії дитини з навколишнім світом.

При достатній увазі до проявів інтелекту і пізнавальних потреб дитини, можна виявити дітей з оригінальними розумовими здібностями. Як же їх потім навчати? Адже кожна дитини не схожа одна на одну як за діапазоном і особливостям здібностей, так і за особистісними характеристиками. Саме за *гнучкою програмою* можливо визначити ці відмінності розвитку умінь та навичок. Але діти з високими розумовими можливостями володіють деякими загальними особливостями, які необхідно враховувати у складанні для них програм. До таких загальних особливостей можемо віднести такі:

- здібність швидко схоплювати смисл принципів, понять, положень. Ця особливість потребує широти тем, матеріалу для узагальнень. Цю можливість надає міждисциплінарний підхід;
- потреба зосередитись на зацікавленій стороні проблеми і настирливість опанувати нею. Ця потреба задовольняється при традиційному навчанні. Дитині необхідно дати можливість реалізуватись у спеціальних програмах через самостійну роботу, розвиток необхідних пізнавальних умінь;
- здібність бачити, міркувати і висувати пояснення. Спеціальні навчальні програми підвищують пізнавальні процеси на якісно новий рівень і позбавляють від повторень.

Прагнення до вдосконалення, нахили до самостійності і поглибленої роботи для цих дітей визначають вимоги до психологічної атмосфери занять і методів навчання. Дуже важливо мати вчителя який зможе виявити обдарованість, буде небайдужим до його нестандартного мислення, високоінтелектуального розвитку.

Дослідження обдарованості характеризується складністю та суперечностями, проте останнім часом спостерігаються тенденції до інтеграції різноманітних підходів, підставу для яких дають нові осмислення цього поняття, адже воно відбувається на рівні системи, охоплюючи всі грані особистості. Вивчення обдарованості через особистість, як вважає В.О. Моляко є “одним із плідних шляхів вивчення творчості в цілому, оскільки вона завжди унікальна й суто особистісна” [9].

Одним із сильних проявів обдарованості дитини є те, що практично в усіх справах вона намагається досягти успіху, а у деяких – найвищих результатів. Інколи це призводить до того, що дитина не може гідно пережити невдачу, сприймає всі місця, окрім першого, як поразку, а себе вважає невдахою.

Щоб запобігти цьому, батькам необхідно з дитинства виховувати дітей так, щоб вони зрозуміли, що невдача можлива, що зазнавати невдачі – це нормально, що її необхідно сприймати як можливість для переоцінки ситуації та адаптації до неї, що і позитивний, і негативний результат у пошуку інформації може бути однаково корисний.

Уже в шкільному віці дітей поділяють на три категорії: обдаровані, звичайні, зі зниженими інтелектуальними здібностями. У зв'язку з цим процес навчання будується на принципі диференціації та індивідуалізації, згідно з яким учнів поділяють на групи на основі явних інтелектуальних здібностей. За таким принципом були відкриті навчальні заклади для обдарованих дітей (ліцеї, гімназії, колегіуми, коледжи). Учні, які проявляють здібності у вивченні окремих шкільних предметів, навчаються в профільних класах. При цьому організація навчання талановитих дітей, у порівнянні з їх однолітками, відбувається також на принципах індивідуального та диференційного підходів.

На нашу думку основним критерієм роботи з обдарованими дітьми є адекватність у підборі навчально-виховних програм, розробки методик їх навчання. Вони повинні якісно відрізнятися від програм, які розраховані на дітей з середніми можливостями. Але ця різниця не повинна здійснюватися за рахунок збільшення об'єму навчального матеріалу, темпів навчання, використання більш складних завдань.

Що стосується якісних особливостей навчання обдарованих дітей, вчителі повинні:

- 1) виходити за грані загальноприйнятої програми;
- 2) враховувати специфіку інтересів учнів;
- 3) знати їх стиль засвоєння знань;
- 4) не обмежувати прагнення учнів поглиблювати свої знання з тієї або іншої проблеми [8].

Ураховуючи особливості дітей старшого віку, структура навчальних програм для обдарованих дітей може бути поповнена можливою корекцією з боку самих учнів.

При цьому необхідно пам'ятати, що кожна дитина неповторна, тому для створення адекватної програми треба спочатку визначити рівень пізнавальних здібностей дітей.

Розвиток цих здібностей і навичок обдарованої дитини тісно пов'язаний з творчим застосуванням їх на практиці. Пізнавальні здібності є тим фундаментом, на основі якого можна реалізувати свій креативний потенціал. Саме на це повинно бути спрямовано навчальний процес з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронцова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми // Психолог. – 2006г., № 25-28.
2. Голубева Е.А. Здібності й індивідуальність. – М.: Прометей, 1993.
3. Гоноболин Ф.Н. Психологія – М: Освіта, 1993.
4. Горай Ю., Гегманська М. Творчі здібності та обдарованість // Психолог. – 2006г. – № 25-28.
5. Лейтес Н.С. О признаках детской одаренности// Вопросы психологии. – 2003. – №4.
6. Лейтес Н.С. Психология одаренности детей и подростков – М.: Издательский центр “Академия”, 1996.
7. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы – ЭКСМО, Смысл, 2001.
8. Матюшин А.М., Яковлев Е.Л. Учитель для одаренных. –М., 1991.
9. Моляко В.А. Проблема психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности//Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С.86-95.
10. Розенова М. Обдаровані діти: психологічні проблеми розвитку, навчання й виховання // Підручник для директора: – 2008. – № 6.
11. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий. – М., 1961.

Кузнецова Н.В.

ОДАРЕННОСТЬ УЧЕНИКОВ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье рассматривается проблема определения понятия “одаренность”, которое нашло надлежащее освещение в педагогике и психологии.

Ключевые слова: одаренные дети, содержание обучения, способности, авторские программы.

Kuznetsova N.V.

PUPILS' GIFT AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The article analyzes the problem of determination of the concept of “gift”, which found the proper reflection in pedagogics and psychology.

Key words: gifted children, the contents of teaching, skills, authoring programs.

УДК 371.14:004.588

Лісіна Л.О.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

У статті визначені базові складові організації інноваційно-технологічного процесу; сформульовані концептуальні положення конструювання технологій навчання фізики; виділені знання й уміння, необхідні вчителю фізики для виходу на конструкторський рівень.

Ключові слова: технологія навчання, конструювання технологій, складові викладання фізики, технологічна ланка конструювання, дидактичний модуль.

Перетворення, що почалися в середній школі десять років тому, носять принципово інший характер, ніж попередні реформи школи. Відбувся перехід від окремих, досить нечисленних спеціалізованих класів і шкіл, до школи багатопрофільної й різнорівневої. Виділення регіонального й шкільного компонентів у навчальних планах значно розширило напрямки педагогічного пошуку, адже різнорівнева освіта вимагає нових підходів до технологізації навчально-виховного процесу. Технологізація в цих умовах має своєю метою озброїти вчителя методами, засобами навчання, які дозволяють досягати незмінного й повторюваного позитивного результату для всіх учнів в умовах масової школи. Вищим рівнем професійного саморозвитку педагога є створення ним *авторської системи роботи*, результатом якої є програми, технології, індивідуально-авторський стиль діяльності тощо. Тому важливим складником професіоналізму стає готовність освітян до оцінки нових педагогічних технологій, визначення їх відповідності потребам і можливостям конкретного навчального закладу, а також здатність педагогів до коректної експериментальної перевірки інноваційних ідей.

Питання освоєння, застосування та проектування нових освітніх технологій розкриті в численних педагогічних дослідженнях, зокрема, досить докладно досліджені проблеми технологізації процесу навчання у загальноосвітній школі (І.Богданова, Т.Гришина, М.Громкова, О.Пехота, П.Підкасистий, О.Сергєєв, С.Сисоєва та ін.), вдосконалення технологій підготовки майбутнього вчителя (В.Бондар, О.Іваницький, О.Мороз, О.Савченко, О.Сергєєв, Т.Яценко та ін.), впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему професійної освіти (Р. Гуревич, О.Коваленко, Н.Ничкало, О.Сергєєв, С.Сисоєва, В. Шарко та ін.), теоретичні основи проектування окремих освітніх систем і технологій (В.Беспалько, К.Вазіна, В.Загвязинський, О.Коберник, В.Краєвський, Г.Селевко, Б.Ерднієв та ін.), проблеми підготовки педагога до проектування (О. Беспалько, Д.Левитес, В.Мельник, Т.Подобєдова, Т.Семенюк, В.Сидоренко, І.Шапошнікова та ін.).

Аналіз педагогічних джерел з означеної проблеми свідчить, що розкрито багато аспектів застосування та проектування нових освітніх технологій. Водночас існує велика